

**Zažil jsi
na vlastní kůži
změnu klimatu?**

Oni ano.

Změna klimatu ničí rozvojový svět
Pokusme se pochopit souvislosti

PRACTICAL ACTION

Technology challenging poverty

) (glopolis

Změna klimatu a Rozvojové cíle tisíciletí

„Jsem tu proto, abych vám řekla, že na mé spoluobčany již strašné důsledky změny klimatu dopadly a náš složitý život se tím dále zkomplikoval. Pokud všichni na celém světě nezačnou okamžitě něco dělat, mám o naši budoucnost strach.“

Sharon Looremeta, Practical Action, Keňa, (v projevu na LiveEarth)

V roce 2000 byla světu představena odvážná a úžasná vize. OSN přišlo s plánem, jehož naplnění by do patnácti let vedlo k omezení světové chudoby na polovinu, na světě by bylo méně nemocí a lidé by měli větší šanci na přežití, všem dětem by se dostalo základního vzdělání, ženy by měly více příležitostí a všichni bychom žili v udržitelnějším prostředí.

Osmibodový akční plán – známý pod označením Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals – MDGs) – přijalo více než 180 zemí celého světa. Nyní se však nacházíme ve druhé polovině tohoto období a pro miliony osob na celém světě je smutnou skutečností, že na naplnění těchto cílů zbývá už jen malá naděje. Svět se navíc ocitl tváří v tvář novému nepříteli, který stojí v cestě snahám o dosažení pokroku. Tímto nepřitelem je změna klimatu.

Nepodnikneme-li okamžitě kroky k řešení problémů globálního oteplování,

budou miliony lidí i nadále žít ve světě, v němž chudoba a nemoci budou drsnou realitou.

Již více než 40 let pracuje organizace Practical Action s chudými komunitami po celém světě a naše zkušenosti nám ukazují, že i velmi malé narušení klimatu může negativně ovlivnit životy lidí. Pokud se například deště v Keni zpozdí o pouhé dva týdny, může to vést ke ztrátě úrody, což má přímý dopad na obživu rodin farmářů a dostupnost potravin po zbytek roku. Vzhledem k tomu, že se sucha, záplavy a potravinové krize vyskytují stále častěji, komunity zjišťují, že mají k dispozici čím dále méně času na to, aby se z těchto problémů vzpamatovaly. Mají-li tyto komunity, žijící neziřídka na hraně katastrofy, nalézt cestu z chudoby, potřebují získat přístup k novým technologiím a jednoduchým metodám adaptace na změny klimatu.

Bohaté země, které podepsaly Rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu (UNFCCC), mají morální a právní povinnost pomoci těm, kdo k problému přispěli nejméně a přitom již v současnosti trpí jeho následky. I když je rozvojovým zemím k dispozici rozvojová pomoc, nemělo by se jí zneužívat k odvádění pozornosti od řešení problému změny klimatu. Je třeba získat dodatečné financování, které zranitelným komunitám umožní, aby se přizpůsobily.

Každá ze zemí, které přijaly závazek v rámci Rozvojových cílů tisíciletí, se musí postavit čelem ke skutečnosti, že jsme na nejlepší cestě k neúspěchu – a na nejlepší cestě zklamat ty, kdo žijí v největší bídě. Stojíme teď před situací, z níž vyplývá, že těchto cílů budeme schopni dosáhnout až za několik desetiletí, pokud vůbec. A klimatická změna nám staví do cesty další překážky. Poslední zpráva Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC)

ukazuje, že máme-li si uchovat šanci na udržení nárůstu teploty o maximálně 2 °C, musíme v průběhu následujících čtyř desetiletí omezit celosvětové emise skleníkových plynů nejméně o 80 %. Pokud toho nedosáhneme, budeme svědky nevratného poškození světových přírodních zdrojů.

Případová studie 1 – Stavba kanálů a vytvoření systémů včasného varování před povodněmi v Nepálu

„Západní země sice mohou omezovat své emise skleníkových plynů, avšak řešení následků potrvá dlouho. Mezitím mohou pomoci zemím jako Nepál, aby se dokázaly přizpůsobit. Nedokáže-li se některá země přizpůsobit, budou její obyvatelé zažívat velké utrpení.“ Gehendra Gurung, Practical Action, Nepál

„Při posledních povodních přežila moje rodina díky tomu, že se tři dny schovávala v korunách stromů. Přišli jsme však o zvířata i úrodu. K pití jsme měli jen záplavovou vodu a musela jsem celou dobu zůstat vzhůru, aby děti neusnuly a nespadly do vody. Co budeme dělat příště, jestli bude povodeň větší?“

Sabitri Mallah, nešťastná nepálská matka

Povodně jsou v Nepálu pravidelným hostem, a když se objeví, zabíjejí lidi a ničí úrodu. Stačí několik hodin monzunového deště a vesnice se ocitnou pod vodou. Vyděšené rodiny musí šplhat na vratké střechy domů, zatímco proud odnáší pláčící děti. Practical Action pomáhá komunitám budovat hráze a systémy včasného varování, které mohou zachraňovat životy. Tyto sítě sirén, rádií, mostů, přístřešků a člunů umožňují místním varovat rodiny před hrozícím nebezpečím a dostat je do bezpečí dříve, než pohroma udeří. Díky takovýmto systémům včasného varování mají místní lidé větší kontrolu nad

svými životy a nejsou již pouze vydáni napospas zuřícím žvlům. Tyto systémy včasného varování jsou navíc založeny na jednoduchých a efektivních technologiích.

Sirény s dosahem několika kilometrů jsou poháněny ručně, zatímco krátkovlnné vysílačky potřebují pouze malé napájení. Jedná se sice o prosté nástroje, jsou však v okamžiku hrozícího nebezpečí schopny varovat lidi a pomoci jim zachránit život.

Praktická ukázka / RajeshKC

Rozvojové cíle tisíciletí: výzva na obzoru

„Cíle, které si svět stanovil, se nedaří plnit...“
Gordon Brown, bývalý premiér, Velká Británie

Rozvojové cíle tisíciletí, 2015

Většina odborníků se shodne na tom, že se tyto cíle nedaří naplňovat, a to přesto, že se o to svět snaží již více než třináct let. Practical Action je o tom pevně přesvědčena. Každoročně zemře více než 11 milionů dětí na nemoci, jimž by bylo možné předejít, jako je průjem, cholera a malárie. Polovina rozvojového světa stále nemá přístup k základní zdravotní péči a zdá se, že většina subsaharské Afriky žádného z rozvojových cílů tisíciletí nedosáhne. Například podíl osob žijících za dolar denně se od roku 1999 snížil z 45,9 % na 41,1 %. Jde sice o pokles, ale stále na míle vzdálený cíli snížit výskyt extrémní chudoby do roku 2015 na polovinu.

Odstranit extrémní chudobu a hlad.

- snížit na polovinu počet extrémně chudých lidí (žijících z prostředků, které se rovnají, nebo jsou nižší než jeden dolar na den).
- dosáhnout výdělečného zaměstnání pro všechny.
- snížit na polovinu podíl lidí trpících hladem.

Zpřístupnit základní vzdělání pro všechny

- zajistit, aby všechny děti absolvovaly plné základní vzdělání.

Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen

- do roku 2005 odstranit rozdíly v přístupu mužů a žen k základnímu a vyššímu vzdělání a do roku 2015 dosáhnout téhož na všech úrovních vzdělání.

Omezit dětskou úmrtnost

- snížit o dvě třetiny míru úmrtnosti u dětí mladších 5 let.

Zlepšit zdraví matek

- snížit o tři čtvrtiny míru úmrtnosti matek.
- Všeobecná dostupnost reprodukčního zdravotnictví.

Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a jiným nemocem

- Zastavit šíření HIV/AIDS a snižovat procento nově nakažených.
- Všeobecně dostupná léčba HIV/AIDS.
- zastavit šíření malárie a dalších závažných chorob a snížit míru jejich výskytu.

Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí

- začlenit principy trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů; zvrátit proces ubývání přírodních zdrojů.
- Omezit ztrátu biodiverzity. Snížit na polovinu podíl lidí, kteří nemají trvalý přístup k nezávadné pitné vodě.
- Významné zlepšení situace obyvatel slumů.
- do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek alespoň 100 milionů lidí přebývajících v chudinských předměstích velkoměst (slumech)

Rozvojové cíle tisíciletí: snaha zatížená změnami klimatu

„Pořádný déšť jsme tu už neviděli alespoň tři roky. Matky musely vzít děti ze školy, aby se mohly vydat na třídenní pouť přes suchou pouštinu za vodou, nic nerostlo a krajina byla posetá kostrami našeho cenného dobytka.“

Julius Lekurra, příslušník masajské rady starších, Magadi, Příkopová propadlina, Keňa

Chudoba

Chudoba a hlad se budou zhoršovat spolu s intenzitou změny klimatu, a pro miliardy lidí se tak běžný život stane ještě složitějším. Obživa mnoha lidí v rozvojových zemích závisí na zemědělství. Stále méně pravidelné projevy počasí vedou k riziku ztráty úrody. Výsledkem je, že farmáři a jejich rodiny ztrácejí udržitelný zdroj obživy, neboť jsou často zcela závislí na vlastní sklizni. Chudí také často obývají oblasti s častějším výskytem záplav, cyklonů a sucha, což zvyšuje jejich zranitelnost ze strany životního prostředí, protože mají jen omezené možnosti a prostředky se s nimi vyrovnat. S postupující klimatickou změnou budou lidé dále chudnout, což znamená, že budeme pravděpodobně svědky nárůstu počtu osob žijících za méně než dolar denně – tedy naprostého opaku vize definované v rozvojových cílech tisíciletí.

Školství

Spolu s neúrodou a zhoršující se dostupností vody bude vzdělání patřit k prvním obětem. Není asi nijak překvapivé, že v situaci, kdy povodeň, bouře nebo sucho vedou ke ztrátě střechy nad hlavou a nutnosti migrace, se priorita vzdělání snižuje. Je také více pravděpodobné, že děti budou trpět podvýživou kvůli menší dostupnosti potravin a budou muset trávit více času domácími pracemi. Například pomoc při získávání vody může překvapivě zabrat až tři dny v týdnu.

Gender

Po staletí měly v rozvojových zemích obstarávání vody, paliva a často i potravy na starost ženy. Proto v situaci, kdy jsou tyto základní potřeby těžko dostupné, obtížná situace doléhá na ženy větší vahou. Z celosvětového počtu 1,3 miliardy osob žijících v chudobě připadá na ženy až dvoutřetinový podíl a 75 % negramotných dospělých v ce-

losvětovém měřítku tvoří rovněž ženy. Rodiče dávají často přednost tomu, aby dívky místo docházky do školy pomáhaly v domácnosti. Komunity se musí také často stěhovat a v takové situaci jde vzdělávání stranou.

Pokud mají ženy překonat problém chudoby a nástrahy související s klimatickou změnou, je pro ně zásadní dostupnost zdrojů a informací. Společnosti, v nichž mají ženy rovnoprávnější postavení, mají větší šanci na splnění Rozvojových cílů tisíciletí do roku 2015.

Zdraví

Nemoci, jimž je snadné předcházet, jako například průjmý, zabijí ročně přibližně 11 milionů dětí. AIDS, malárie a tuberkulóza jsou příčinou úmrtí milionů lidí, přičemž mnoho z těchto životů by mohlo být zachráněno rozšířením jednoduchých a levných řešení. Změna klimatu usnadní šíření těchto chorob. Povodně a sucha povedou

k nárůstu počtu případů průjmových onemocnění a cholery, což souvisí se znečištěním pitné vody a vyššími teplotami.

Vodní zdroje

Spolu se změnou klimatu bude ohrožena i dostupnost pitné vody. Nedostatečný přístup k bezpečným zdrojům pitné vody a přiměřenému systému nakládání s odpady představuje v rozvojových zemích významnou příčinu zdravotních problémů a život ohrožujících nemocí. Polovina obyvatel rozvojových zemí nemá přístup k záchodům či základnímu systému nakládání s odpady – v Africe dokonce jejich počet vzrostl z 335 milionů v roce 1990 na 440 milionů v roce 2004.

Nejde o pomoc, jde o spravedlnost

V současnosti je objem fondů určených na pomoc chudým lidem s přizpůsobováním se klimatickým změnám příliš nízký nebo téměř žádný. Odhaduje se, že každoročně by bylo potřeba přibližně 50 miliard dolarů. Zelený klimatický fond OSN, který je k tomuto účelu určen, je však zatím téměř prázdný.

Practical Action má za to, že je třeba co nejdříve realizovat komunitní adaptační projekty vycházející zdola. Financování speciálních fondů, které by poskytly přiměřené a udržitelné zdroje určené pro adaptaci, by mělo jít mimo a nad rámec závazně

odsouhlasené rozvojové pomoci, tj. 0,7 % HDP zemí EU-15 a 0,33 % nových členských zemí EU. Tyto fondy by měly být zaměřeny především na nejzranitelnější komunity.

Practical Action podporuje „Index financování adaptace“, který vytvořila organizace Oxfam a který má stanovit, kdo a kolik by měl chudým zemím přispívat. Kritérii jsou míra odpovědnosti za a schopnosti reagovat na klimatickou změnu a výše majetku. Podle tohoto indexu by měly 75 % financí poskytovat EU a USA. Chudí mají právo na adaptaci a nejde tu o pomoc, ale o spravedlnost.

Případová studie 2: Rybí farmy v Bangladéši

Pomoc zranitelným lidem při hledání dodatečných zdrojů potravy bude tvořit důležitou součást procesu adaptace na klimatické změny. V Bangladéši vyvinula organizace Practical Action jednoduchou techniku chovu ryb v nádržích a jámách.

Ve vesnici Tambulkana, která se nachází v oblasti Faridpur, je kvůli mnoha vodním plochám, příkopům a kanálům orná půda vzácná a farmářství provází mnoho problémů. Díky použití jednoduché techniky na stavbu bambusových klecí na ryby (zvaných „hapa“) stačí už ryby pouze krmit a za pár měsíců dorostou ryby do plné velikosti. Následně se rozmnožují. Tak se území, dříve kvůli nadbytku vody těžce obyvatelné, změnilo v cenný zdroj – zdroj vody a dokonce i příjmu.

Maličin syn býval slabý a bledý, ale dnes je silný a zdravý díky rybám, které jeho matka chová. S pomocí Practical Action našla způsob, jak své děti ubránit od podvýživy a zlepšit život celé rodiny.

Praktická ukázka / Jon Hellin

Případová studie 3: Solární svítilny v Keni

Energie je základním předpokladem lidského rozvoje, a přesto 70 % lidí žijících ve venkovských oblastech východní Afriky nemá přístup k elektrické síti ani jakékoli jiné formě moderní komerční energie. Practical Action proto přišla se solárními svítilnami, které změnily život místních obyvatel.

Margaret Warrumu je 40 let. Je drobnou keňskou farmářkou – má malý pozemek, na němž stojí i její dům. Má velkou rodinu se sedmi dětmi. Dokázala ušetřit nezanedbatelné množství prostředků tím, že používá solární svítilnu namísto svítilny na petrolej.

„Pomohlo mi to, protože jsem dříve musela petrolej kupovat častěji než dnes, takže se mé výdaje snížily. Kromě malé kuchyňské lampy už petrolej vůbec nepotřebuji. Měsíčně jsme utratili 120 šilinků za přibližně pět litrů petroleje. Nyní utratím pouze 40 šilinků měsíčně.“

Praktická ukázka / Zul

Zmírnění škod: nutnost bezodkladného snížení objemu emisí

„Na celém světě se vyskytují extrémní sucha, jsou ohroženy vodní zdroje, nastávají silnější hurikány, stoupá hladina oceánů... Kolik miliard lidských životů se musí ocitnout v ohrožení, než se odhodláme jednat?“

Veena Khaleque, Practical Action, Bangladéš

Objem emisí skleníkových plynů stále roste, a to navzdory slibům rozvinutých zemí, že se zasadí o jejich snížení. Každoročně jsou fosilní paliva dotovány milióny dolarů. Průmyslové země jsou zodpovědné za většinu emisí a je proto spravedlivé, aby právě ony jich většinu snížily. Jsme pevně přesvědčeni, že ti, kdo tento problém zavinili, musí nyní pomoci při jeho řešení.

Vedoucí představitelé EU v roce 2007 podpořili omezení emisí CO₂ o nejméně 20 % do roku 2020 (o 30 %, dojde-li k dohodě o globálních cílech) i se stanovením závazného 20% cíle v oblasti využití obnovitelných zdrojů energie. Toto snížení emisí však není dostatečné. Ani tehdy, budou-li tyto cíle přijaty ostatními industrializovanými státy, nestačí k zamezení nebezpečné změny klimatu. Doba polovičatých řešení je již za námi. Dneska potřebujeme zásadní

řešení problémů i aktivní přístup všech zemí, které produkují vysoké objemy emisí. Pokud nebudou přijaty dostatečné závazky k tomu, aby byl nárůst globální teploty omezen na maximálně 2°C a globální emise redukovány nejméně o 80 % v průběhu následujících 40 let, pak nejenom, že nesplníme rozvojové cíle tisíciletí, ale budeme rovněž svědky toho, že ti, kdo k tomuto stavu přispěli nejméně, budou i nadále nejvíce trpět jeho důsledky.

Manifest Practical Action za řešení problémů, které klimatická změna přináší chudým na celém světě.

Practical Action má za to, že klimatická změna zásadně narušuje pokroky v oblasti Rozvojových cílů tisíciletí. Jednoduše řečeno, změna klimatu ničí třetí svět. Pro chudé na celém světě není globální oteplování pouhým předmětem akademické debaty – je to pro ně otázka života a smrti. Přijmeme-li však nyní dostatečné kroky, můžeme změnit jejich budoucnost. Všechny vlády i lidé na celém světě mají v tomto procesu svou roli – změna klimatu a chudoba jsou totiž spojené nádoby. Pokud se nyní zasadíme o řešení těchto problémů, můžeme zásadním způsobem ovlivnit situaci nejzranitelnějších komunit, a to jak dnes, tak v budoucnu.

Je zřejmé, že chceme-li řešit problém změny klimatu a omezit chudobu, musíme k věci přistupovat komplexně.

Mezinárodní společenství musí reagovat ihned a jeho reakce musí být důrazná. Pokud se nám podaří proměnit tato předsevzetí ve skutečnost, můžeme vyřešit morální nespravedlnost dopadů klimatické změny.

Praktická ukázka / Karen Robinson

Neodkladné omezení emisí

Nedosáhneme-li okamžitého omezení emisí, budou obyvatelé rozvojových zemí i nadále sužováni dopady změny klimatu. Vážné a opakující se katastrofy, jako povodně a sucha, povedou k prohloubení problému podvýživy, hladu, chudoby a budou mít na svědomí mnoho lidských životů. A naplnění Rozvojových cílů tisíciletí se pro lidstvo stane prakticky nemožným úkolem. To je ve 21. století nepřijatelné, neboť opatření k omezení změny klimatu existují a je možné je realizovat. Technologii a know-how máme – to, co chybí, je politická vůle.

Rozvinuté země, které pokračují v masivní produkci CO₂, musí nést hlavní břemeno odpovědnosti za snížení emisí nejméně o 80 % do roku 2050. Pokud tento závazek nepřijmou, zvýší se globální teplota o více než 2°C a následky pro mnoho lidí po celém světě, kteří ke vzniku tohoto problému přispěli jen minimálně, budou zničující.

Dodatečné zdroje pro adaptaci

Dopad změny klimatu lze minimalizovat tím, že pomůžeme lidem se přizpůsobit. Zkušenosti Practical Action ukazují, že komunitní projekty využívající levné a vhodné technologie, jako například jednoduché bambusové koše pro chov ryb poskytující dodatečný zdroj potravy, nebo stavba povodňových hrází, dokáží velmi účinně chránit životy lidí. Tyto projekty je však třeba zásadním způsobem rozšířit, mají-li pomoci milionům chudých uniknout ze začarovaného kruhu chudoby. A k tomu je třeba nezanedbatelný objem financí.

Jádrem veškerých mezinárodních jednání o změně klimatu musí být otázka adaptace chudých a zranitelných komunit. Rozvinuté země musejí nést hlavní tíži odpovědnosti za naplnění fondů určených pro adaptaci. Tyto prostředky by měly jít nad rámec již přislíbené rozvojové pomoci. Jinak řečeno, poskytnutí zdrojů pro adaptaci by nemělo být považováno za pomoc, ale za spravedlnost – za kompenzaci obrovské nespravedlnosti jménem změna klimatu.

Pokusme se pochopit souvislosti

„Společně jsme schopni zabránit dalšímu zhoršování dopadů změny klimatu. Společně dokážeme pomoci, těm, které změna klimatu již zasáhla. Nemáme ale moc času. Lidé jako vy nebo já musejí toto poselství přijmout a postarat se o to, aby byl náš hlas slyšet. Aktivní kroky musíme požadovat po všech, včetně hlavních představitelů.“

Kéž bych mohla přijít domů a říci své dceři, rodině i celému společenství, že jsme dnes učinili krok vpřed, směrem, který změní jejich životy, životy našich dětí a dětí našich dětí.“

Sharon Looremeta, Practical Action, Keňa, (v projevu na LiveEarth)

Nebudeme-li řešit otázku změny klimatu, stanou se z Rozvojových cílů tisíciletí jen nedostižné sny. Klimatická změna vede k tomu, že chudoba nejen nezmizí, ale naopak se stane trvale přítomným problémem.

Světoví vůdci musí pochopit, že otázky změny klimatu a chudoby spolu souvisejí. Potřebujeme vaši podporu, abychom dokázali přesvědčit rozhodující činitele v rozvinutých zemích:

- k přijetí takových závazků ke snížení emisí, která zabrání zvýšení globální teploty o více než 2°C;
- k zajištění dostatečných prostředků nad rámec příslibené rozvojové pomoci za účelem financování adaptace nejchudších a nejzranitelnějších světových komunit.

Tato publikace byla přeložena v rámci projektu Climate Change and Poverty Reduction: Building Awareness and Promoting Action. Partnery projektu jsou organizace: Glopolis (CZ), Climate Action Network Europe (BE), GermanWatch (DE) a Practical Action (UK).

Practical Action je mezinárodní rozvojová agentura pracující s chudými komunitami s cílem pomoci jim najít a používat technologie, které zlepší jejich život. www.practicalaction.org.

Glopolis je nezávislé analytické centrum (think-tank) se zaměřením na globální výzvy a příslušné odpovědi České republiky a EU. Ve spolupráci s těmi, kteří utvářejí politiku, byznys a veřejné mínění, je naším dlouhodobým cílem zlepšit politickou kulturu a přispět k přechodu na chytrou ekonomiku, k energetické a potravinové zodpovědnosti. www.glopolis.org.

Publikace vyšla s finanční podporou České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR a s podporou Evropské unie. Obsah publikace nemusí vyjadřovat stanoviska sponzorů a nezakládá odpovědnost z jejich strany. Více na www.mzv.cz a na www.europa.eu.

